El problema del Marroc amb la Monarquia i la República espanyoles

I.—*Panorama històric del Marroc*

El Marroc —el *Mogreb el Aksa* dels musulmans—, es troba en l'actualitat dividit en tres zones: la francesa, amb 507.000 quilòmetres quadrats i 4.300.000 habitants; l'espanyola, amb 28.000 quilòmetres quadrats i un milió d'habitants, i la de Tànger, la qual es troba nominalment sota la sobirania del sultà i té 585 quilòmetres quadrats i 80.000 habitants.

En èpoques llunyanes, en els temps prehistòrics, l'habitant del Marroc primitiu va envair el sud i el llevant espanyol i català com ho constata el fet que en el Nord d'Àfrica es trobin tota mena de monuments megalítics i de gravats rupestres d'un art *expressionista* molt semblant al del llevant peninsular. Hom no sap res del veritable origen dels berebers, nòmades i agricultors en petita part, pares dels ibers i avis dels catalans, els quals parlaven un llenguatge molt semblant a l'egipci o l'abisini antics, amb un alfabet que encara conserven els *tuareg* saharians.

Els fenicis i cartaginesos van ocupar les costes del Marroc, i els darrers lluitaren amb els romans en les guerres púniques. L'emperador Claudius (45 d. C.) va dominar i explotar totalment el país, conservant els comandaments indígenes, fent el reclutament de soldats i lluitant amb els *getuls* del *hinterland*. Quan va caure l'Imperi romà, els vàndals de primer i els bizantins després, van ocupar el país, el qual era judaic amb moltes heresies cristianes.

En el segle VIIIè, Ozba ben Nafi, general del profeta Mahoma, va fer un gran passeig militar amb les seves tropes, des de Ceuta fins al Sus, i l'any 705 Mussa ben Noceir, comandant de les guarnicions àrabs i les tropes berebers, envaí Espanya amb uns milers de soldats berebers comandats per àrabs. El país de l'actual Mogreb va ser islamitzat, malgrat l'existència de certs regnes herètics, eminentment berebers.

Muley Idris, descendent d'Alí, gendre del profeta, sant nacional del Marroc, establí un regne cap a l'any 788, el qual va ser dissolt pels berebers i per les lluites contra els califes de Córdova i d'Egipte.

El segle IXè arriba al Marroc, venint de l'Orient, la invasió àrab hilaliana (tribus: Beni Soleim, Beni Hilal, Athbec i Makil) i poc temps després es desenvolupava l'immens corrent invasor almoràvide, iniciat al Sahara costaner espanyol de l'actualitat, el qual, amb Yusuf i Alí, va dominar tot el Marroc, el Nord d'Àfrica i gairebé tota Espanya, i un segle més tard la invasió almohade d'Ibn Tumert, feta des de l'Atlas. A aquests imperis van seguir els nòmades zenets merinides del Sahara, els quals donaren lloc a la creació d'una dinastia mogrebina. I el segle XIVè en feren una altra els xorfa * saadiens del Dra.

A mitjans del segle XIIIè, des de Siyilmesa (Tafilalt), envaïren el centre del Marroc els contingents dels xorfa alauites, dinastia regnant actualment en el país, productora de grans sobirans com Muley Ismaail, contemporani de Lluís XIV, qui va regnar des del 1672 fins al 1727 i va organitzar un fort exèrcit permanent; Sidi Mohammed (1757-1789), el qual prengué Mazagan als portuguesos i fundà Mogador, i altres sultans brillantíssims.

Al segle XIXè existia al Marroc un estat d'anarquia. França va ocupar Alger i Tlemecen, poblacions que volgué recuperar el sultà Muley Abd er Rahman, aliat del cabdill antifrancès algerí Abd el Kader, el qual va ser vençut pel mariscal francès Bugeaud, a Isly (14 d'agost de 1844). Aquest darrer sultà va lluitar contra l'Espanya d'Isabel II. En aquesta guerra van distingir-se un cos de voluntaris catalans comandats pel general Prim. La lluita finalitzà amb la presa de Tetuan (1862). Impossibilità l'avenç damunt Tànger la intervenció d'Anglaterra. El fill de Muley Hassan, Muley Abd el Aziz (1894-1909) lluità sempre amb les intrigues de les potències d'Europa i de les càbiles. El general francès Lyautey va ocupar Colomb Bechar l'any 1903 i Berguent l'any 1904, i el sultà va ser destronat pel seu germà Muley Hafid, sota l'acusació d'haver venut el país als cristians (1908).

II.—*Els interessos de les potències d'Europa a l'imperi del Marroc*

Els interessos d'Espanya al Marroc eren considerats com eminentment geopolítics i estratègics, puix que davant les costes d'Andalusia no convenia l'establiment d'altres potències d'Europa, en els temps en els quals encara

* *Xerif*, plural *xorfa*, són els descendents de Fatma, la filla del profeta Mahoma.

no hi havia aviació. Isabel la Catòlica va considerar-ho així en el seu curiós testament. El cardenal Jiménez de Cisneros va continuar la política del Reis Catòlics i emprengué expedicions contra Mazalquivir, Peñón de la Gomera, Oran, Bugie i Trípoli, essent tributaris dels espanyols els sobirans musulmans d'Alger, Tunis i Tlemecen. L'actual Sahara occidental i Ifni quedaren també sota el control d'Espanya i el rei Ferran el Catòlic tenia un consolat a Marrakeix.

En el transcurs del segle xxè, les ambicions d'Europa van fixar-se en el Marroc. Godoy va enviar al Mogreb l'aventurer català Domènec Badia, nat el 1766 a Barcelona. Badia era home d'extensa cultura, matemàtic, geògraf, cartògraf, astrònom i naturalista. Va aprendre l'àrab a Espanya i fent-se passar per Alí-Bey, xerif Abbasi d'Alep, desembarcà a Tànger. Esdevingué amic del sultà a la cort marroquina i recorregué tot l'imperi, fent un viatge molt curiós i accidentat, per mar i per terra, cap a la Meca, on va penetrar, essent el primer cristià que va fer el famós pelegrinatge. Visqué després a Espanya, a la cort del rei Josep Bonaparte, i a França, i va morir a Mazarib l'any 1818, quan intentava una segona expedició a la Meca.

El general Prim
(D'un gravat de l'època)

Un altre català —aquest, de Tarragona i de nom Gatell— va viure també a la cort del sultà del Marroc, on esdevingué capità d'artilleria del seu exèrcit. Es feia anomenar Caid Ismaail i va traduir a l'àrab un curiós tractat de balística. En Gatell va viatjar dues vegades, el 1864 i el 1866, pel Sus, Ifni, Uad Nun, Eryila (Puerto Cansado) i Tarfaia o Cabo Juby, i va recollir els elements per establir dos itineraris interessantíssims, plens de dades geogràfiques molt precises sobre tots aquells països, els quals no van ser totalment explorats fins molt més tard: el 1934.

El sultà Muley el Hassan, lluitant amb el fanatisme de les càbiles, tractava, els darrers anys del segle xixè, d'equilibrar les potències, en tant que Espanya semblava desentendre's del problema, inclinant-se cap a un *statu quo* marroquí. Els representants de les potències, abusivament, donaven llur protecció consular a una gran quantitat de súbdits del sultà, el qual, emparat per Cánovas, l'any 1880 va convocar una conferència internacional a Madrid, per tal de tractar dels principals problemes marroquins i de la qüestió de Tànger.

França, Anglaterra i Itàlia, per la seva banda, negociaven, sense tenir en compte Espanya, a fi de tenir mans lliures, respectivament, al Marroc, a Egipte i a la Tripolitània. El 1904 es va signar un repartiment del Marroc entre França i Espanya, i aquesta, tan lligada al Marroc per llaços racials i pels jueus sefardites espanyols establerts des d'abans del segle xvè al país, va obtenir la regió limitada pel Muluia i el Luccus, passant la frontera sud per damunt de Fes i Tazzat, ciutats que es donaven a Espanya en un projecte de tractat que el 1902 no va arribar a signar el ministeri Silvela-Abarzuza per por de contreure compromisos. El 1904 s'atorgaren a Espanya, també pel mateix tractat, territoris al sud del Marroc, des del nord d'Ifni fins a la badia del Llebré. El tractat feia excepció de les «circumstàncies diplomàtiques de Tànger» i cedia a Espanya 41.000 quilòmetres quadrats.

Mentrestant, Abd el Azis obtenia préstecs monetaris de França, la qual iniciava l'expansionisme polític de Delcassé; i, recolzat el sultà per Alemanya (Guillem II havia desembarcat teatralment a Tànger l'any 1905, proclamant la independència de l'imperi marroquí), va proposar el 1907 la convocatòria d'una conferència internacional a Algeciras. El tractat derivat d'aquesta conferència va organitzar a vuit ports del Marroc una policia especial comandada per oficials francesos i espanyols, sota la inspecció d'un cap suís, la qual tenia la missió de reprimir el contraban general i d'armes; l'organització del Banc de l'Estat i de l'Imperi; l'establiment dels impostos als europeus i la prolongació de la vigència dels

tractes, sense llimar cap de les arestes del difícil problema.

A començaments del segle xxè, França va ocupar Uxda, en tant que al Marroc existien les rebel·lions d'El Raisuni a Yebala, a l'occident, i d'El Roghi al Rif, a l'orient. El 1907 els francesos desembarcaren a Casablanca per tal de restablir l'ordre i allà van fer de comparses cinc-cents soldats espanyols. En aqueixa època, Muley Hafid, recolzat per Alemanya, va destronar el seu germà Abd el Azis, i els Mannesmann, agents alemanys, començaren d'adquirir possessions a tot l'imperi. El 1909 va signar-se un nou tractat internacional. Muley Hafid desitjava la retirada dels francesos, els quals havien ocupat tota la Chauia, dirigits pels generals Drude, D'Amade i Moinier, i tractaven amb Espanya; però el 9 d'abril del 1909, governant Maura, i el mateix dia que arribava a Madrid l'ambaixador especial del sultà, esclataren els fets sagnants de Melilla, i Espanya va començar una campanya militar en aquell territori.

III.—Intervenció d'Espanya al Marroc fins a l'any 1921

L'any 1908, poc després de la desfeta d'El Roghi, pels rifenys, al Nekor, i de ser aquest pretendent fet presoner i mort per Muley Hafid, comandava el territori de Melilla el general Marina, el qual havia pactat amb els quebdanis l'ocupació de Cabo de Agua i amb El Roghi la de la Restinga, sense cap mena de lluita. El 9 de juliol de l'any següent uns treballadors espanyols del ferrocarril de les mines, els quals, sense que ningú no s'ho pogués explicar, van sortir, sense protecció, de la ciutat de Melilla, voltada de forts exteriors, foren assassinats pels guelayas, a més de set quilòmetres de la població. Les forces militars espanyoles van sortir de la plaça per tal d'ocupar Sidi Mussa i les posicions immediates, i foren atacades el dia 18 a Sidi Ahmed el Hach. Arribaren reforços militars des de Madrid i altres punts de la península, i els fets produiren un moviment de protesta a Barcelona, que derivà en una revolta que durà set dies. La brigada madrilenya de Caçadors, comandada pel general Pintos, va fer un atac impremeditat al Gurugú, muntanya que domina Melilla, i va sofrir una derrota —en la qual morí l'esmentat general— al Barranco del Lobo.

A les darreries de juliol hi havia a Melilla 50.000 soldats i el setembre es va prendre l'ofensiva. Va ser ocupat Zeluan al sur de la cadena dominant de Melilla, i, després d'una victòria a Taxdirt, tot el territori de Beni Sicar, més al nord. Aquestes operacions es completaren el novembre del mateix any amb l'ocupació del planell d'Atlaten, el qual tanca pel sudest el massís de Melilla. Tota la confederació de Guelaya va sotmetre's, malgrat les pressions del xerif Mizzian, qui va morir en acció de guerra l'any 1912. Des de Cabo de Agua s'obtingué la submissió de Quebdana (est de Guelaya), i així va ser dominada la costa, des de Melilla fins al riu Quert, on es prengueren posicions tals com Izafen, Imarufen i d'altres.

Donada per llesta la campanya del 1909, la policia va continuar, el 1910 i el 1911, de Melilla estant, el projecte d'atracció dels nadius, sota la direcció de l'Oficina d'Assumptes Indígenes. Van ser ocupats, pacíficament, Beni Sidel, Beni Bu Ifrur i les mines de l'Uixan; i l'acció política i militar arribà al Zaio i al riu Muluia. El setembre del 1911, la comissió topogràfica de l'Estat Major que treballava al camp, va ser agredida, i en lloc d'exigir a les càbiles, per mitjans polítics, el càstig dels autors de l'agressió, el comandament i els oficials, desitjosos d'obtenir ascensos i creus, van decidir l'acumulació de forces a la línia del Quert. El canoneig va atraure les Harkes, les quals el mes d'agost atacaren les posicions espanyoles. El ministre de la Guerra, general Luque, va intentar el pas del Quert per tal d'arribar al planell de Tikermin (7 d'agost), menyspreant l'acció política. El contratemps d'Ifratuata donà lloc a que la *Columna de les recompenses*, composta pels oficials arribats de Madrid únicament per a prendre part en les esmentades operacions i ascendir, tornés malhumorada al seu lloc d'origen.

L'any 1912 van ser reorganitzades les Oficines Indígenes i les tropes de policia, i el mes de febrer va ser ocupat Mont Arruit, començant-se una acció política que va donar bons fruits, malgrat l'oposició de l'oficialitat a l'establiment d'un veritable protectorat, considerat per ells com *depressiu*.

El mateix any, Canalejas —que poc després moria assassinat—, sense preocupar-se del risc de la impopularitat, va adonar-se de la necessitat d'ocupar el triangle occidental de poblacions Larraix-Arzila-Alcazar Kebir, prenent la davantera als francesos, els quals, a les ordres del comandant Bremond, havien ocupat Fes. El general Silvestre, cap de les forces de Larraix, va trencar les relacions amb El Raisuni, en tant que el mes de març el ministre francès Regnault signava amb el sultà Muley Hafid el tractat de protectorat fet per França. Els alemanys enviaren a Agadir el canoner *Panther*, i l'incident per poc fa esclatar

la guerra mundial. Muley Hafid va veure's obligat a abdicar en el seu germà Muley Yussef, qui va autoritzar la signatura del tractat franco-espanyol Geoffrey-García Prieto, el qual va donar lloc a l'organització del protectorat espanyol establint a la zona d'Espanya un califa del sultà, controlat per un alt comissari. Amb aquest tractat, Espanya va perdre l'Uarga i una part del sud del Marroc, continuant Tànger sota un règim especial. El 28 d'abril del mateix any va ser nomenat Resident General de França al Marroc el general Lyautey, qui va dominar una sagnant revolta a Fes, mentre el tinent coronel Mangin desfeia a Sidi Bu Otman el pretendent desèrtic El Hiba.

El març de l'any següent, i quan ningú no ho esperava, el general espanyol Alfau, amb dos regiments i forces de la milícia voluntària indígena de Ceuta, va ocupar Tetuan, obligant a organitzar a tota pressa els òrgans del protectorat d'Espanya. Poc temps després va arribar al territori la brigada de Caçadors de Madrid, comandada pel general Primo de Rivera. Aquesta unitat, irreflexivament, va provocar una guerra que no existia, per tal d'obtenir recompenses. Van començar, doncs, les hostilitats amb els muntanyencs i es va ocupar Laucien, amb mires a atorgar premis a aquella oficialitat gairebé palatina.

El 1915, ja començada la primera guerra mundial, Lyautey havia ocupat Tazza i enviat trenta-set batallons a França. Les forces espanyoles de Melilla van passar el Quert, operant també al Muluia. El comandant general de Melilla, general Aizpuru, va utilitzar l'acció política, afalagant i repartint diners als caps musulmans. El planell de Tikermin i Kandussi foren ocupats i les tropes arribaren als límits de Beni Saaid. Mentrestant, Lyautey havia desfet una altra vegada El Hiba a Uixan (març del 1917) i iniciat la conquesta del *gran castell d'aigües* de l'Atlas, portant a terme una política genial de suport als grans caids com El Glaui, el M'tuki, El Gundafi, etc. Els agents d'Alemanya tractaven de fer oposició a aquesta política per mitjà de grans contrabans d'armes, diner i municions, molts d'ells fets per la zona de Tànger.

El maig del 1916, l'alt comissari espanyol, general Jordana, va rebre ordres de pactar amb El Raisuni, personatge de tracte molt difícil, el qual resultava afavorit per la feblesa del cònsol Zugasti i l'acció suspecta de l'intèrpret Cerdeira. El xerif El Raisuni controlava les comunicacions entre Tetuan i Larraix, pràcticament inexistents. A Larraix, el general Barrera va ocupar Maida i Megaret, mentre el general Villalba prenia, a Anyera, Sidi Talha i el Borch. El juliol del 1916, per tal de dominar Anyera, càbila propera a Ceuta, va ser ocupada Melusa i va lliurar-se el desastrós combat del Biut, on va ascendir Franco comandant, per una ferida lleugera. El Biut té, doncs, la culpa de la dictadura actual a Espanya. Les lluites polítiques amb El Raisuni i les ordres sempre contradictòries del Govern madrileny, van fer patir tant el general Jordana, que va morir d'angina de pit el 18 de novembre del 1918.

Va ser nomenat alt comissari el general Berenguer; i aquest, amb la política fluctuant i plena d'indecisió dels Governs de la monarquia espanyola, va trencar una altra vegada les relacions amb El Raisuni, senyor feudal de Yebala. Berenguer va començar una acció política amb les tribus, contrarestant la d'El Raisuni, i portà a terme un pla d'operacions contra aquest, que li va permetre el domini del Yebel Alam, baluard sagrat de Beni Arós. El Haus i Anyera foren treballats políticament, i va ser ocupat Alcázar Seguer. A mitjans del 1919, el general Silvestre va ser nomenat comandant general de Ceuta i va operar sobre R'gaia i el Fondak d'Ain Yedida, per tal de controlar les comunicacions entre Tetuan i Larraix i les càbiles de Uad Ras i Beni Mesaurar. Berenguer establí l'administració mejzeniana a tots els territoris que dominava. El 1920, l'aleshores coronel Castro Girona va ocupar les tribus muntanyenques dels voltants de Tetuan (Beni Hosmar i Ben Karrich), i el 14 d'octubre del mateix any les tropes espanyoles arribaren a Xauen, la misteriosa vila de l'interior.

Cor. VICENÇ GUARNER

(Acabarà)

En la Història de Catalunya primeregen tres monestirs: Ripoll, Poblet i Montserrat. Ripoll simbolitza la intel·ligència, Poblet la potència, Montserrat l'amor. Poblet fou el braç dret, Ripoll el cervell, Montserrat el cor de Catalunya. La ciència, però, evoluciona i emigra; el poder sofreix les inconstàncies de l'atzar; solament l'amor, el cor, serva una joventut immarcescible. El pòrtic de Ripoll, les ruïnes de Poblet, evoquen les grandeses transitòries de la Pàtria; la vitalitat perenne de Montserrat proclama les seves grandeses immutables.

Dom A. M. Albareda, O. S. B.
Prefecte de la Biblioteca Vaticana